

THE ROLE OF THE TURKISH HEARTHES IN THE ORGANIZATION OF TURKISH NATIONALISM (1912-1931)*

Doç.Dr.Şeniz ANBARLI BOZATAY

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü
sanbarli@comu.edu.tr

Abstract

The Turkish Hearths, whose foundation was launched by the students from the Military School of Medicine in the Second Constitutional Era, has been the most important component in the organization of the Turkish Nationalism. It is remarkable that the foundation goals specified in the First Bylaw in 1912 have been essentially preserved in the Republic period as well. The emphasis in the 1927 Constitution that the Hearths shall be allowed to operate intranationally refers to the distant attitude towards the Hearths' perspective that their operation area covers the entire Turkic Nations. The founders of the Republic made notable efforts to shift the emphasis away from different "homeland" definitions of the Second Constitutional Era to the conceptualization of a real homeland the borders of which were established by the Turkish National Pact. The vision that Turkish Nationalism will rise upon the homeland Anatolia marks the place of rational source of Nationalism in the eyes of the founders.

The primary concern of the present study is to examine the duty assumed by the Turkish Hearths in the organization of Turkish Nationalism and the perspectives of the scholars in the Turkish Hearths to Nationalism definitions. Turkish Association, Young Pens and Turkish Homeland Society/Turkish Homeland Periodical, whose contributions to the organization of Turkish Nationalism are indisputable, were herein construed as the sources of inspiration for Turkism.

Keywords: *Turkish Hearths, Turkish Nationalism, Turkish Homeland, Nation, Homeland.*

TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNİN TEŞKİLATLANMASINDA TÜRK OCAKLARININ ROLÜ (1912-1931)**

Özet

2. Meşrutiyet döneminde Askeri Tıbbiye öğrencilerinin girişimiyle kuruluş çalışmaları başlatılan Türk Ocakları, Türk Milliyetçiliğinin teşkilatlanmasında dikkat çeken en önemli yapılandırma. 1912 tarihli ilk Nizamnamede belirtilen cemiyet

* This article is an extended and revised version of the paper presented at the Second Congress of Turkish and Islamic Political Thinking organized at Dumlupınar University - Kütahya on October 26-28, 2017.

** Bu makale, 2.Türk ve İslam Siyasi Düşüncesi Kongresinde (Dumlupınar Üniversitesi/Kütahya/26-28 Ekim 2017) sunulan bildirinin genişletilerek yeniden düzenlenmiş biçimidir.

amaçlarının, Cumhuriyet döneminde de esasları açısından korunduğu dikkati çekmektedir. 1927 yılındaki yasada, Ocakların uygulanma alanının Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde münhasır olduğu yönündeki vurgu, Ocağın faaliyet alanının bütün Türk Dünyası olduğuna ilişkin bakış açılarına yönelik mesafeyi göstermektedir. Cumhuriyetin kurucu kadrosu, 2. Meşrutiyet'in "vatan" topraklarına ilişkin tanım farklılıklarını, Misak-ı Milli ile sınırları belirlenen gerçek bir anavatan vurgusuna kaydırmaya gayret etmiştir. Türk Milliyetçiliğinin, vatan olan Anadolu toprakları üzerinde yükseleceği öngörüsü, Milliyetçiliğin rasyonel kaynağının, kurucular nezdindeki yerine işaret etmektedir.

Çalışmanın temel amacı; Türk Ocaklarının, Türk Milliyetçiliğinin teşkilatlanmasında üstlendiği görevler başta olmak üzere, Türk Ocakları içindeki aydınların Milliyetçilik tanımlarına getirdikleri bakış açılarının incelenmesidir. Türk Milliyetçiliğinin teşkilatlanma sürecindeki katkısı tartışılmaz olan Türk Derneği, Genç Kalemler ve Türk Yurdu Cemiyeti/Türk Yurdu Dergisi, Türk Ocaklarının kuruluşu öncesinde, Türkçülük düşüncesinin ilham kaynakları olarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Türk Ocakları, Türk Milletçiliği, Türk Yurdu, Millet, Vatan.*

GİRİŞ

Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde başlayarak, Türk Milliyetçiliğinin teşkilatlanmasında kurucu rol oynayan Türk Ocakları, Türkçülük düşüncesinin önemli bir kilometre taşıdır. Çalışmada, Türk Milliyetçiliği düşüncesinin temelinde yer alan Türk dili ve Türk tarihi çalışmalarından başlayarak, Türk Milliyetçiliği düşüncesinin olgunlaşmasında etkili olan Yusuf Akçura ve Ziya Gökalp gibi fikir adamlarının açıklamaları başlangıç noktası olarak ele alınmaktadır. Türk Milliyetçiliğinin teşkilatlanma sürecindeki katkısı tartışılmaz olan Türk Derneği, Genç Kalemler ve Türk Yurdu Cemiyeti/Türk Yurdu Dergisi, Türkçülük düşüncesinin kaynakları olarak incelenmiştir. 190 Askeri Tıbbiyeli öğrencinin girişimiyle kurulan ve kurucuları arasında Türkçülük düşüncesinin teorisyenlerinin de bulunduğu Türk Ocaklarının kuruluş süreci, Milli Mücadele döneminde Ocaklıların faaliyetleri, Cumhuriyet döneminde yeniden faaliyete geçişleri, Türk Ocaklarının millet ve milliyetçilik anlayışları ve Türk Ocağı'nın kapatılma süreci/gerekçeleri çalışmanın ana başlıklarıdır.

Türk Milliyetçiliği düşüncesinin kurucu nesnesi olarak Türk Ocaklarının üstlendiği işlev, belirtilen başlıklara sadık kalınarak açıklanmaktadır. Çalışmada, Türk Ocaklarının kuruluş yılı olan 1912 ve kapatıldığı yıl olan 1931 aralığını esas alan açıklama ve değerlendirmelere yer verilmesi, söz konusu tarih aralığının Türk Milliyetçiliği düşüncesinin teşkilatlanma süreciyle ilgili olup, Ocakların siyasete uzaklığı ya da yakınlığı ve özellikle Cumhuriyet döneminde üstlendiği kurucu rol, çalışmanın temel değerlendirmelerine dâhil olmaktadır.

1.Türk Milliyetçiliği Düşüncesinin Ortaya Çıkması: Dil ve Tarih Çalışmalarından Teoriye Giden Süreç

Milliyetçilik bir ideoloji olarak, tüm diğer ideolojiler gibi belirli işlevlere sahiptir. Geniş kapsamıyla ideoloji, insan ve toplumun geliştirdiği, kapsamlı bilişsel ve ahlaki inanç sistemi iken, dar anlamıyla belirli biçimde davranmayı haklı göstermek ve belirli biçimde

davranmayı sağlamak işlevini yüklenen inanç, tutum ve düşüncelerdir (Ergil, 1983: 69). Milliyetçilik bu bağlamda tarihsel süreçte, ulusal kimlik yaratılmasında en etkili ideolojidir. Milliyetçilik, geniş kitleleri etkileyerek, önemli siyasal sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Türkiye’de de milliyetçilik, modernleşme sürecinde etkin bir ideoloji konumunda olmuş, Osmanlı Devleti’nden Cumhuriyete giden süreçte modernleşme hareketinin meşruiyet zemini oluşturmuştur. Batılı bir toplumsal yapının yerleştirilmesi ve ulus-devletin inşa sürecinde Türk Milliyetçiliği temel ideolojidir (Turan, 2011:136). Dolayısıyla Osmanlı imparatorluğunda Türk Milli kimliğinin Türkçü içeriğinin oluş(turul)ması, sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel vb. alanlardaki gelişmelerle ilerlemiştir (Yıldırım, 2014: 75).

Türk Milliyetçiliği düşüncesi, Osmanlı’nın eski gücüne tekrar ulaşması amacıyla ortaya atılan İslamcılık, Osmanlıcılık fikirleriyle birlikte oluşturulmuştur. Modernleşme politikalarının bir ürünü olarak ortaya çıkan Türkçülük fikrinin gelişmesinde etkili olan temel faktörlerin öncelikle değerlendirilmesi gerekir. Savaşlar, ticari ilişkiler ve reform hareketleri Osmanlı’da Türk Milliyetçiliğini ortaya çıkaran faktörlerdir. Kaybedilen topraklar, Osmanlıcılık fikrini zayıflatmış, ticari ilişkilerde Osmanlı Türklerinin etkin olamayışı ve reformlar sonrasında toplumda yaşanan gerilimler, Osmanlı’da Türk Milliyetçiliğinin gelişmesine katkı sağlamıştır (Altındağ, 2016: 47).

Osmanlı Devleti’nde Türk Milliyetçiliği düşüncesi, Türk dili ve tarihi alanlarında yapılan çalışmalarla, bir başka deyişle kültürel alanda ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Dilin sadeleşmesi ve halka yaklaşması yönündeki tartışmalar, edebiyatta mümkün olduğu kadar öz Türkçe kullanılması, dil incelemeleri ve farklı Türk lehçelerine ilişkin araştırmalar sürecin öne çıkan çalışmalarıdır. Bu çalışmalar, Türklerin kendi kültürlerine, dillerine, tarihlerine olan ilgisini arttırmış, ümmet kimlikleri yanında millî kimlikleri de olduğunu algılamalarını sağlamıştır. (Metin, 2012:106-107).

Akçura, Üç Tarz-ı Siyaset adlı makalesinde, İslamcılık, Osmanlıcılık ve Türkçülük siyasetlerini tartışırken, Turan düşüncesinden uzak bir Türkçülük siyasetini öne çıkardığı sezilmekte ve makalesini şu soruyla bitirmektedir;

“Hülasa, öteden beri zihnimi işgal edip de, kendi kendimi ikna ederek cevabımı bulmadığım sual yine önüme dikilmiş cevap bekliyor: Müslümanlık, Türklük siyasetlerinden hangisi Osmanlı Devleti için daha yararlı ve kabil-i tatbiktir?”(Akçura, 2014: 39).

Akçura makalesinin sonunda, “Müslümanlık ve Türklük siyasetlerinin, hangisinin Osmanlı Devleti için daha yararlı ve tatbik edilebilir olduğu” sorusunu sormakla birlikte diğer eserlerinde Türkçülük ülküsünün, maddi temellere dayanması gerektiğini savunmuştur (Yesevi, 2012: 81).

“Georgeon’ a (Georgeon, 2005: 45) göre Akçura ve Ağaoglu, Türk Milliyetçiliğinin

teorisyenleri değillerdir. Onları ilgilendiren; sorunun siyasal yönü olup, Türklükten çok Türkçülükle ilgilenmişlerdi. Atabay'a (Atabay,2005: 67) göre ise Pantürkçülüğün sistematik biçimde ortaya konması, Akçura'nın "Üç Tarz-ı Siyaset" makalesiyle olmuştur. Akçura, Türkler arasında milliyet fikrinin oluşmasında İslam dinini önemli bir unsur kabul etmektedir (Akçura, 2014: 37). Ayçiçek'e (Ayçiçek, 2015:267) göre söz konusu makale, Türk milliyetçiliğini diğer ideolojilerden ayırma amaçlı bir atılım aşamasını ifade etmektedir.

Türk Milliyetçiliğinin doğuşunda dil ve tarih gibi daha çok kültürel alanlardaki araştırmaların öne çıkması, birçok milliyetçilik akımıyla benzer bir yönetim kullanıldığını göstermektedir. Nitekim Sarıay, 2. Abdülhamit döneminde, Türk tarihi ve diline ilginin artmasının, Osmanlı Türklerinde Türk tarihinin gerçekte kendi tarihleri olduğu bilincini artırdığını, dilin bir kimlik aracı olarak kabul edilmesi sonucunu doğurduğunu kaydetmektedir (Sarıay,2008:73,78). Gökalp de, "Yeni mefhumlar asrın, istilahlar ümmetin, lügatler milletin natıkasıdır" derken, bütün Türklerin ortak bir edebiyat ve ilim diline sahip olmasını zorunlu (Gökalp,2007a:52) görmektedir.

Türk milliyetçiliği düşüncesini, dil ve tarih çalışmalarıyla sistemli hale getiren başlıca düşünürler içinde özellikle Ahmet Mithat Efendi, Şemseddin Sami, Necip Asım, Veled Çelebi zikredilmelidir.

2.Abdülhamit döneminde Türk kavramı, ırk ve dil anlamında artık gurur duyulan bir kavram haline gelmiş, Türk tarihi görüşü zaman ve mekân açısından genişlik kazanmıştır. Osmanlı devleti dışında Türkçe konuşan Müslümanlar, millettaş olarak kabul görürken, Türk birliği düşüncesi, kültürel kavramlarla açıklanmaya çalışılmıştır. Türk Milliyetçiliğinin temeli olarak Türk dili ve kültürü kavramı ve Anadolu'nun Türklerin vatanı olarak önem kazanması, sürece damgasını vurmuştur (Sarıay, 2008: 83). "Bütün Türklük" amacını bir sistem halinde ele alan önemli bir düşünür olan Gaspıralı İsmail de "Dilde, fikirde, işte birlik" şiarıyla, sadeleştirilmiş İstanbul Türkçesini edebi dil ya da umumi Türk dili olarak kabul etmektedir. Gaspıralı, okullarda dil birliği yanında, fikir ve iş birliğinin de öğretilmesini önermektedir. (Akçura, 2001: 84-85).

2. Türk Milliyetçiliğinin Teşkilatlanma Süreci

19.yy'ın ikinci yarısından sonra, önce dil, edebiyat ve tarih alanlarında daha sonra ise ilmi çalışmalarla devam eden ve Türk Milliyetçiliğinin 1930'lu yıllardan önceki adıyla Türkçülük düşüncesi, 2. Meşrutiyetin ilanı sonrasında teşkilatlanma, dernekleşme sürecine girmiştir (Acar, 2005: 21).

2.1.Türk Derneği (1908) ve Türk Derneği Dergisi

2. Meşrutiyet'in getirdiği özgürlük havası içinde Türk Milliyetçilerinin(Türkçülerin) bu düşünceyi yaymak amacıyla kurdukları ilk dernek, Türk Derneğidir. Kurucuları arasında Yusuf Akçura, Nesim Asım, Veled Çelebi, Ahmet Mithat Efendi gibi isimlerin bulunduğu

derneğe, Mehmet Emin Yurdakul, İsmail Gaspralı, Ahmet Ağaoğlu, Hüseyin Cahit gibi isimler de üye olmuştur. Türk Derneği'nin tüzüğünden hareketle, bütün Türklüğü kucaklayan bir anlayış temelinde, daha ziyade ilmi ve kültürel Türkçülük çalışmalarına yöneldiği dikkati çekmektedir. Derneğin, yurt dışında şube açmak, yabancı Türkologları ve gayrimüslim Osmanlı uyruklarını üye kabul etmek gibi işlevler üstlendiği görülmektedir (Acar, 2005:21-23; Akdeniz, 2011:7). Derneğin amaçları arasında, *“Türk diye anılan bütün kavimlerin tarihteki ve gelecekteki eserlerini, işlerini, durumlarını ve coğrafyasını öğrenmeye ve öğretmeye çalışmak”*, *“Türk ülkelerinin eski ve yeni coğrafyasını araştırıp ortaya çıkararak, bütün dünyaya yayıp dağıtmak ve dilimizin açık, sade, güzel, ilim dili olabilecek şekilde geniş ve medeniyete elverişli bir düzeye gelmesine çalışmak..”* (Akçura, 2001:229-230) bulunmaktadır. Dolayısıyla Türk Derneği'nin, siyasi amaçlardan ziyade, dil ve kültür gibi konulara odaklandığı dikkati çekmektedir.

1911 yılında Türk Derneği Dergisi'ni çıkarmaya başlayan Dernek, yalnızca 7 sayı yayımlayabilmiştir. Derneğin dağılma nedenleri arasında, derneğin aktif isimlerinin (Miralay Raif Fuad, Miralay Necib Asım Beylerin kıtalarına gitmeleri, Veled Çelebi'nin Konya Büyük Çelebiligi'ne tayini, Yusuf Akçura'nın İstanbul'dan ayrılması) görevli olarak İstanbul'dan uzaklaşmaları gösterilmektedir (Akçura,2001:232). Türkçülüğün ilk teşkilatlanmalarından biri olarak Türk Derneği'nin attığı tohumlar, bu amaç yolunda yeni teşkilatlanmalar için önemli bir ilham kaynağı olmuştur (Togay, 1944: 60). Nitekim Dernek üyelerinin büyük bir kısmının Türk Yurdu ve Türk Ocağı'na geçtikleri bilinmektedir (Kat, 2010: 16).

2.2.Genç Kalemler Dergisi

Türk Derneği, Türk Yurdu ve Türk Ocağı İstanbul'da Türkçülük teşkilatlanmasına çalışırken, Selanik'te Ziya Gökalp'in telkinleriyle başlayan Türkçülük akımı, yine Gökalp'in etkisiyle dilde Türkçülük yapmaya girişen Genç Kalemler Dergisi ile faaliyet göstermiştir (Akçura,2009:208). Genç Kalemler dergisinde yayımlanan makalelerin çoğu Türk dilinin sadeleştirilmesi meselesine ve Türk edebiyatına ilişkindir. Dergide Türk diline, Türklüğü birbirine bağlayan bir araç olarak bakılmıştır. Dergi, Türk dünyası için İstanbul Türkçesini önermektedir (Metin,2012:111). Oba'ya (Oba, 1994: 22) göre Cumhuriyet döneminde Latin harflerinin kabul edilmesinde, Genç Kalemler Dergisi'nin, Yeni Lisan Akımının etkileri aranabilir. Genç Kalemler Dergisi çevresinde toplanan aydınların, Osmanlılık geleneği taşımaları, dil sadeleşmesi yoluyla izledikleri kültür milliyetçiliği sayesinde Osmanlı Devleti'nin bekasını garanti edecek bir arayış içinde bulduklarını ifade eden Sarıнай'a (Sarıнай, 2008:118) göre bu düşünce, “Yeni Lisan” ve “Yeni Hayat” olarak formüle edilmiştir. Balkan Savaşlarıyla Selanik'in kaybı sonrasında Genç Kalemler kadrosu, Türk Yurdu ve Türk Ocağı'na dâhil olacaktır.

2.3.Türk Yurdu Cemiyeti ve Türk Yurdu Dergisi

Türk Milliyetçilerinin ikinci teşkilatlanma girişimi, 1911’de kurulan Türk Yurdu Cemiyetidir. Kurucuları arasında, Ahmet Ağaoğlu, Hüseyin Ali, Yusuf Akçura olup, Cemiyetin adının “Türk Yurdu” olmasını Mehmet Emin Yurdakul önermiştir (Acar, 2005: 25). Dergi, Osmanlı imparatorluğunda ilk kez açık olarak Türklere hitap etmiş ve ilk kez Türk Milliyetçiliği duygusu uyandırmayı amaçlamıştır. Bu amaç, derginin altında yer alan “*Türklerin faidesine çalışır*” ibaresi ile kamuoyuna gösterilmek istenmiştir (Atabay,2005: 72). Ziya Gökalp, “*Türkleşmek İslamlaşmak Muasırlaşmak*” makalesini Türk Yurdu’nda yayınlamaya başlayarak, Türkçülüğü sistemli hale getirmeye çalışmıştır. Dergi, 1913 sonrasında devleti Türkçülüğü ideoloji olarak benimsemesi sürecinde önemli bir yer edinmiştir (Oba,1994:230-231).

Gökalp’in ifadesiyle, Muasırlaşmak fikri, her dergide, İslamlaşmak fikri, “Sırat-ı Müstakim-Sebilü’r Reşad” ve Türkleşmek fikrinin taşıyıcısı “Türk Yurdu” dergileridir. Gökalp’e (Gökalp, 2007c:45-46) göre, önce gayrimüslimlerde, sonra Arnavutlarda ve Araplarda ve son olarak Türklerde ortaya çıkan milliyet duygusu, sahiplerinde fedakârlık, mücadele duygularını artırmakta, ahlak, dil, edebiyat, iktisat ve siyasi tealilere sebep olmaktadır. Özellikle halk dilinde yazan gazeteler, milliyet düşüncesinin hızla yayılmasını sağlayabilecektir. Türk aydınının ilk olarak Osmanlıcılığa yönelmesini, mevcudiyeti tehlikeye atmaktan çekinmekle açıklayan Gökalp, gerek Doğu gerekse Batı için asrın artık bir “milliyet” asrı olduğunu kaydetmektedir.

Gökalp’in kurguladığı düşünsel sistemde devletin sürekliliği düşüncesi dışlanmamaktadır. Gökalp için devlet merkezdedir. Dil, din ve kültür üzerinden kurulan milli aidiyet fikri, sınıfsal ve etnik farklılıkları önemsiz hale getiren modern ulus devletin varoluşunun özünü oluşturmaktadır. Bu çerçevede Tokluoğlu, Gökalp’in ideolojisini Türkçülük olarak değil, Avrupa modeli temelinde geliştirilmiş milliyetçilik olarak tanımlamaktadır. Gökalp’in, devlete öncelik vermek yerine, kültüre öncelik vermesi, birlik, beraberlik ve sürekliliğin kaynağını Türk kültürü yaratılmasında görmesiyle ilgilidir (Tokluoğlu,2013:116).

Türk Yurdu ve Türk Ocağı denildiğinde hatırlanan birkaç isimden biri olan Yusuf Akçura’nın (Birinci,1997:3) en büyük eserinin, kendini tümüyle adadığı Türk Yurdu olduğu bilinmektedir. Akçura, dergiyi 1911-1917 aralığında yönetmiş, Dergi, şair Celal Sahir’in şahsında Türk Ocakları Merkez Komitesi’nin eline geçmiştir. Türk Yurdu, 1918’de maddi sorunlar nedeniyle yayın hayatına ara vermiş, 1924’de ise Ankara’da yeniden yayımlanmaya başlayarak Türk Ocakları’nın resmi yayın organı haline gelmiştir. Türk Yurdu, Türk Milliyetçiliği hareketinin en güçlü dergisi olarak, Türk âleminde yarattığı büyük ilgiyle Türkiye sınırlarını aşmıştır. (Georgeon, 2005: 67-68)

Derginin amaçlarının kaleme alındığı programın içeriğine bakıldığında, Türk ırkının mümkün olduğunca çoğunluğu tarafından okunacak bir tarzda yazılacağı, bu nedenle dilinin sade olması gerektiğinin altının çizildiği dikkati çekmektedir. Başka bir husus ise, Türklerin tanışmalarına, ekonomik ve ahlaki yönden yükselmelerine ve fenni bilgilerce

zenginleştirilmesine hizmet eden konuların ağırlıklı olması, siyasi konuların bunlardan sonra gelmesidir. Ayrıca Derginin Osmanlı iç politikasından söz ederken, hiçbir siyasi fırkaya taraftarlık etmeyeceği, Türklüğün siyasi ve ekonomik çıkarlarını savunacağı kayda alınmıştır (Akçura, 2009:201-202). Türk Yurdu Dergisi'nin 1913 sonrasında İttihat ve Terakki'nin kontrolünde olmayan ve kapatılmayan tek yayın organı olmasında siyasi konularla uğraşmaması etkilidir (Kat,2010: 20). Türk Yurdu'nun savunucularının, bir Türk orta sınıfı, ulusal bir burjuvazi yaratmayı amaçladıkları kaydedilmektedir. Georgeon'a "*Derginin ideolojisi, dinsel tutuculuğa karşı mücadele eden, kadının toplumdaki siyasal ve ekonomik rolünü güçlendirmeye çalışan ve eğitimin modernleştirilmesini isteten "münevver" bir kesimin ideolojisiydi*"(Georgeon,2005: 71).

3. Türk Ocaklarının Kuruluş Süreci (25 Mart 1912)

Osmanlı İmparatorluğundaki farklı unsurların milliyetçilik hareketleri karşısında Türk Milliyetçiliğinin öncüsü olma görevini üstlenen Türk Ocakları, kısa süre içinde dönemin önemli fikir ve ilim adamlarını bünyesinde toplamıştır. Sarımay'a göre, Ocak çevresindeki aydınların günlük siyasi çekişmelerden uzak durma çabasının en önemli sonucu, çalışmalarının Türk Milliyetçiliğinin teorisini kurmaya yoğunlaşmasıdır. Dolayısıyla Türk Ocakları etrafında savunulan milliyetçilik anlayışının temeli, "*milli kültür yaratma*" ve "*millet oluşturma*" yönündedir. Ancak elbette izlenen politikada bir takım farklılıklar da mevcuttur. Bu farklılıkta temel mesele, devleti koruma endişesi ile hareket eden Osmanlı Türkçüleri ile Rusya'dan gelen Türk aydınlarının, soydaşlarının bağımsızlık kazanma ve Türk birliğinin sağlanması yönündeki çabalara öncelik verilmesi meselesidir (Sarımay,2000: 51, Sarımay,2008.187).

Tanzimat döneminden itibaren, Osmanlı Devleti'nin dağılmasını önlemek noktasında birer çare olarak düşünülen Osmanlıcı ve İslamcı siyasi fikirlerin iç ve dış siyasetin neden olduğu olaylarla kendiliklerinden iflası, daha önce tarih, dil ve edebiyat alanlarında sürdürülen ilmi ve kültürel Türkçülük (milliyetçilik) çalışmalarının siyasi alana yönelmesini zorunlu hale getirmiştir. Bu noktada Osmanlı Devleti'nin çok kavimli yapısının yıkılması tehlikesinin ötesinde, Türk Milletinin varlığının da tehlikede olduğunu ilk gören Türk aydını olmuş, dolayısıyla Türk Milletinin varlığının kurtarılması asıl mesele haline gelmiştir (Acar,2005: 31-33).

Resmi olarak 1912 yılı başlarında kurulan Türk Ocağının daha önce başlayan bir yolu bulunmaktadır. 1911 baharında, Askeri Tıbbiye öğrencilerinden bir zümre, Türk Milleti için çalışma isteklerini belirten mektuplardan birini Akçura'ya yazmışlardır. Akçura'dan öğrendiğimiz haliyle, 190 Tıbbiyeli genç, amaçlarını gerçekleştirme konusunda, her türlü siyasi parti tartışmalarının dışında bir cereyanı gerekli görmekte, böyle bir cemiyetin temel taşlarının yüksekokullara devam eden Türk gençlerinin maddi ve manevi fedakârlıklarıyla atılacağını

ifade etmektedirler (Akçura,2001:237-239). 3 Temmuz 1912’de sayıları 231’i bulan tıp öğrencileri adına, Hüseyin Fikret ve Remzi Osman’ın çağrısıyla; Mehmet Emin, Ahmet Ferit, Yusuf Akçura, Mehmet Ali Tevfik, Emin Bülent, Fuat Sabit ve Ahmet Ağaoğlu Türk Ocağını kurmuşlardır. Türk Ocağı’nın ilk başkanı Ahmet Ferit olup, daha sonra başkanlığa Hamdullah Suphi geçmiştir (Uçar,2008:200-201, Darendelioğlu,1968: 44).

4. Türk Ocaklarının Amaçları

Türk Ocağı Esas Nizamnamesi (1912) adıyla yayımlanan ilk kuruluş tüzüğünde Ocağın amacı şu şekilde ifade edilmiştir (Acar,2005: 37);

“Cemiyetin maksadı Akvam-ı İslamiye’nin bir rükn-i mühimi olan Türklerin, milli terbiye ve ilmi, içtimai, iktisadi seviyelerinin terakki ve ilasıyla Türk ırk ve dilinin kemaline çalışmaktır” (2.madde)

1918 Kurultayında, tüzükte bazı değişikliklere gidilmiştir. Bu değişiklikler, kadınların da Ocağa üye olabilmeleri ve Ocakların faaliyet sahalarının düzenlendiği 2. Maddeye ilişkindir. Genel Kurula getirilen teklifte, *“Ocağın faaliyet sahası bilhassa Türkiye’dir”* denilmektedir. Ancak tartışmalar sonunda, içinde Ziya Gökalp ve Halide Edip’in de yer aldığı Tüzük değişikliği komisyonu, Turan idealini umutla karşılamakla beraber, Ocaklarının gücünün ancak Anadolu ile yetinebileceği ve Anadolu’nun buna daha çok muhtaç olduğu saikiyle, maddeye şu ifade eklenmiştir; *“Ocağın faaliyet sahası merkezden itibaren geride kalmış Türk İlidir”*(Acar, 2005: 43-44).

“Cemiyet, maksadını elde etmek için Türk Ocağı adlı kulüpler açarak dersler, konferanslar, müsamereler tertip edip, kitap ve risaleler neşrederek, mektepler açmaya çalışacaktır” (3.madde)

“Ocak, maksadını tahsile çalışırken, sırf milli ve içtimai vaziyette kalacak, asla siyaset ile uğraşmayacak ve hiçbir vakit firkalara hadim bulunmayacaktır” (4.madde)

Akçura’ya (Akçura, 2001:253) göre Türk Ocağı Osmanlı İmparatorluğu döneminde siyaset ile uğraşmamış, kuruluşundaki ilkelere uymuştur. Ancak İmparatorluk dağılınca Türk Milliyet düşüncesi, olayların yönlendirmesiyle siyasi bir fikir haline gelmiş, Ocağın faaliyeti kendiliğinden siyasi bir faaliyete dönüşmüştür. Dolayısıyla Türk Ocaklarının başlangıçtaki sosyo-kültürel alanlarla sınırlı çabalarının zamanla siyasi bir mecraya kaydığı söylenebilir. Nitekim Türk Ocaklarının 1912 tarihli ilk Nizamnamesi’nden 1931’de faaliyetlerine son verilmesine kadar geçen sürede, siyasal hedeflerin gelişmesine ortam hazırlayan faaliyetlerde bulunabilmiştir. Cumhuriyet döneminde yeniden örgütlenen Türk Ocaklarının, özellikle devlet-hükümet özdeşliğinin yaşandığı bir dönemde, siyasal ve ideolojik amaçlara uygun faaliyetler içinde bulunması (Üstel,2010:401-402) buna en iyi örnektir. Kısaca yeni dönemde Türk Ocakları, Misak-ı Milli sınırları dâhilindeki Türkiye Cumhuriyeti’nin modernleşmesine hizmet

etmeye ve Atatürk ilke ve inkılaplarının halkın benimsemesi hususunda çalışmalarla anılacaktır (Hekimoğlu,2017: 49).

5.Milli Mücadele Döneminde Türk Ocakları

1. Dünya Savaşı sonrasında ülkenin işgali Ocağı harekete geçirmiş, işgale karşı ülke genelinde kampanyalar başlatılmıştır. İstanbul'un işgali sırasında ilk basılan ve kapatılan teşkilatın Türk Ocağı olması tesadüf değildir. İşgal kuvvetlerince şubeleri teker teker kapatılan Ocaklılar, milli uyanışı sağlamak amacıyla, İzmir'de, Fatih ve Sultanahmet'te mitingler düzenlemişlerdir. Milli ruhu bu tür yollarla uyandırma çabasına girişen Ocaklılar, Milli Mücadele dönemindeki savaşlarda da yer almışlardır. Sakarya Meydan Savaşı'nda "Sakarya Oymağı" adıyla bir kuvvet oluşturmuşlardır. Sakarya Oymağı'nın tamamına yakınının bu savaşta şehit düştüğü (Hacaloğlu, 1995: 14) belirtilmektedir.

Mütareke döneminde Ocaklıların oynadıkları bu rol karşısında, yöneticiler de yavaş yavaş Mustafa Kemal'in çevresinde toplanmış, Kurtuluş Savaşı sona erince de Ocağın şubelerini hızla açmışlardır. Ocakların bu çabasına Ankara Hükümeti'nin ciddi destek verdiği bilinmektedir. Ocağın dayandığı ilkelerin, yeni kurulan milli devletin ilkeleriyle uyumunun (Georgeon,2009: 41, Kat,2010:171) bu destekteki ana neden olduğu dikkati çekmektedir. Ocağın belirtilen misyonu, Akçura'nın "*Ocağın tarihinde fasıla yoktur*" (Akçura,2009:217) deyişinin yerindeliğini kanıtlar niteliktedir.

6.Cumhuriyet Döneminde Türk Ocakları

Milli Mücadele döneminde bazı şubeleri kapanmış-kapatılmış olan Türk Ocakları, 1922'den sonra yurdun her köşesinde yeniden hızla örgütlenmiş ve Türk Ocaklarının sayısı 1927'de 260'a, üye sayısı 30.000'e ulaşmıştır. (Hacaloğlu, 1995: 15) amaçlarına uygun olarak, tıpkı Osmanlı döneminde olduğu gibi sosyo- kültürel alanlarda da faaliyetlerini sürdürmüş, bu doğrultuda konferanslar, dersler, kurslar vermiş ve müzik, spor, kütüphane ve köycülük çalışmalarını gerçekleştirmiştir. (Sarıay,2008:347)

Türk Ocakları Cumhuriyet'in ilanı akabinde, ilk Kurultayını 22-26 Nisan 1924 Ankara'da toplamıştır. Delege çoğunluğu milletvekilidir (Acar,2005: 61). Türk Ocakları Merkez binasının açılmasında Hamdullah Suphi Beyin Söylediği Nutukta, Türk Ocağı'nın amacının ilk günden itibaren kin değil, husumet değil, aşk olduğunu, Ocağın tarihinde, dar milliyetperverlik fikrini uyandıran tek bir açıklamanın dahi bulunmadığını kaydetmektedir (Türk Ocağı,1973: 18-19).

Tüzük için kullanılan ismiyle "1924 Ocak Yasası"nın fikir yapısı ve amacına ilişkin maddelerde değişikliğe gidilmiştir. Türk Ocağının amacını gösteren 2. Madde, "*..bütün Türkler arasında milli şuurun takviyesine, Türk harsının meydana çıkarılmasına, medeni, sıhhi takamüle ve milli iktisadın inkişafına çalışmaktadır*" biçiminde düzenlenmiştir. Ocağın fırka

siyasetiyle uğraşmayacağı 3.maddede yer almıştır. 4. maddede her Ocaklının Ocak dışında, 2. maddedeki amaçlara aykırı olmamak üzere *siyasi kanaatine göre çalışmakta serbest olduğu* hükme bağlanmıştır (Acar,2005: 62). Ocak dışında siyasi inançlara göre çalışmaktan anlaşılması gereken nedir? Akdeniz, Ocağın millet olarak var olmamızı, güçlenmemizi hedeflerken, milli partilerin de amaçlarının aynı olduğundan hareket etmektedir. Elbette Ocaklının gayri milli bir doktrini savunması beklenemez. Türk Ocağı amaca, milli partiler ise araca odaklanmıştır. Bu durumda Ocak amacı gösterirken, siyasi partiler milleti amaca ulaştıracak araçları seçmektedirler (Akdeniz,2011: 29).

Bu maddenin, Ocak-CHF ilişkisi için hukuksal bir zemin oluşturacağı düşünülebilir. Nitekim Atatürk 18 Aralık 1930'da İstanbul Türk Ocağı ziyaretinde, birçok güzide aydını bünyesinde toplayan Türk Ocakları hakkında, Ocakların halk üzerinde çok büyük etkiler bıraktığından söz ederken, demokrasi ve cumhuriyeti en iyi anlatabilecek yapılar olduğundan hareketle memnuniyetini ifade etmektedir. Ancak Türk Ocakları'nın 1931'de Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF) ile birleşmesi sonrasında, yurdun farklı illerindeki Türk Ocağı Şubelerini ziyaretlerinde, "Ocakların Cumhuriyet Halk Fırkası ile birlikte çalışması" gerektiği noktasında memnuniyetsizliğini de ifade etmiştir. Zira Atatürk 3 Şubat 1931 Aydın Türk Ocağını ziyaretinde, Türk Ocaklarını, CHF'nin hars şubesi olarak görmekte, Ocaklılara Fırkanın programını vatandaşlara anlatmakla görevli saymaktadır (Hacaloğlu, 1994: 13-15).

6.1. Türk Ocaklarının Millet ve Milliyetçilik Anlayışı

Milliyetçiliğin zengin bir pratiği ve anlam dünyası bulunmaktadır. Türk Milliyetçiliği, Turancı çizgiden daha sınırlı bir milli devlet kurma, hatta Anasır-ı İslam'ı da buna katma projesine kadar oldukça geniş bir yelpazede var olmuştur. Başta Atatürk ve Cumhuriyeti kuran kadro, milliyetçilik anlayışları itibarıyla milli bir devlet kurma eğilimini öne çıkarmışlardır (Bostancı,2000:8). Cihan imparatorluğu idealinden, ulus devlet olma sürecine evrilen bu süreçte, Türkçülük hızlı bir gelişme göstererek Cumhuriyet döneminin resmi ideolojisi haline gelmiştir. Türk Milliyetçiliği tarih sahnesine geç çıkmış gibi görünse de Türkler arasında milliyetçilik bilincinin daima ve en başından beri var olduğunu savunan Aksakal, Orhun Yazıtlarının bu bilince tanıklık ettiğini düşündürmektedir. Bir bilinç olarak ve aydınların zihninde ve planları içerisinde yer alacak bir Türkçülük düşüncesinde Batının da önemli katkıları vardır. Türkoloji ile uğraşan Batılı bilim adamlarının Osmanlı döneminde bu yöndeki çalışmaları ve Türk aydınlarının, Türklerin tarihine yönelik çalışmaları söz konusu bilincin oluşmasında ve aktarılmasında önemli çıkış noktalarıdır (Aksakal,2015:218).

Gökalp, milleti; irki, kavmi, coğrafi, siyasi ya da iradi bir zümre olarak değil, dil, din, ahlak açısından ortak olan, aynı terbiyeyi almış fertlerden oluşan bir zümre olarak kabul ederken, "Türküm" diyen her ferdin Türk tanınmasından başka çare olmadığını kaydetmektedir (Gökalp,2007b:184-185). Erişirgil'e göre Türkçülüğün hedefi, yeryüzündeki bütün Türklerin

istedikleri hükümete kavuşarak müreffeh ve mutlu olmaları ve bu ideali, hangi memlekette oturursa otursun, her Türkün benimsemesidir (Erişirgil, 1958:25). Turancılık ise Türk Milleti'nde eksik olan tabiiyet birliğinin sağlanması ülküsü (Tuğcugil, 1977:73) olarak tanımlanmaktadır

Türk Ocaklarının 1924 Kurultayında Kurultay delegeleri, “Türk’ü” tanımlamaya çalışırken iki yol izlemişlerdir. Birincisi kan bağımlı esas alan ırki tanımlama, ikincisi ise kültürü esas alan ve daha geniş bir çerçevede konuyu ele alan anlayıştır. İkinci yolu izleyen delegeler, harsın/kültürün Anadolu halkının asıl tanımlayıcı özelliği olması gerektiğini özellikle vurgulamışlardır (Kara ve Çatma,2017:353). Türk Ocaklarının 1924 Yasasındaki ifadeler, Ocağın “millet” anlayışını göstermektedir. Acar’ın ifadesiyle, Ocaklı Türk Milliyetçilerinin “kan ırkçılığı” yapmadıkları, “kültür milliyetçisi” oldukları anlaşılmaktadır. Madde 6; “*Neslen Türk olan veya hars(kültür) dolayısıyla tamamen Türk Duygusu ve Türk dileği besleyen ve mazileriyle Türklüğe bağlı olduklarını ispat etmiş bulunan her kadın ve erkek Türk Ocağına aza olabilirler.*” hükmü bunu kanıtlar niteliktedir (Acar, 2005: 62).

Cumhuriyet döneminde özellikle 1923’den başlayarak Türk Ocakları üyeleri CHF’nın siyasi programını benimsemiş ve de savunmuşlardır. Ancak Sarıncay’a göre Cumhuriyet rejiminin getirdiği millet anlayışı ile Ocakların Osmanlıdan itibaren savunduğu görüşler arasında farklılıklar bulunmaktadır. Osmanlı döneminde Türklük, Ocakların temel ilgi sahası olup, siyasi sınırların milletleri bölemeyeceğinden hareketle, millet belirli bir vatanla birleştirilmemiştir. Oysa yeni rejimin milli kimlik vurgusu, sınırlı bölgesel bir temel üzerine inşa edilmektedir. Türk’ün kim olduğuna ilişkin tanımlama da bu çerçevede, vatandaşlık bağımlı esas alan teknik bir tanımlama üzerinde yükselmektedir. Dolayısıyla Cumhuriyet döneminde elitlerle, Ocaklı aydınların millet ve Türklük tanımları arasındaki başlıca fark, “siyasi birlik” kavramına atfedilen düşünce ile ilgilidir (Sarıncay,2008: 212-213).

6.2. Türk Ocaklarının Kapatılma Süreci

10 Nisan 1931’de Hükümetin isteğiyle toplanan Türk Ocakları Olağanüstü Kurultayı’nda Hamdullah Suphi, delegelere, Mustafa Kemal’in devrimin ülke gençliği nezdinde destek bulması gerektiği yönündeki isteğini ve Türk Ocaklarının bağımsız varlığına son verme isteğini açıklamış ve Türk Ocaklarının tüm haklarıyla yükümlülüklerinin CHF’na devredilmesine karar verilmiştir (Georgeon, 2009:68). Bu surette 32.000 üyesi ve 276 şubesi olan Türk Ocaklarının menkul ve gayrimenkulleri, CHF’na geçerken, Ocaklılar Halkevlerine doğal üye olarak kabul edilmiştir (Akdeniz,2011:20). Darendelioğlu, Türk Milliyetçiliğine büyük hizmetleri bulunan Türk Ocağının halkevlerine dönüşüncüye kadar geçen sürede, hiçbir siyasi düşüncenin esiri olmadığını, Türk Milliyetçiliğinin “sıcak ve samimi” yuvası halinde faaliyet gösterdiğini belirtmektedir. Yazara göre Halkevlerine dönüşümle, CHP’nin propaganda

yuvası haline gelmiştir (Darendelioğlu,1968:200).

Türkiye Cumhuriyeti ulus devlet yapısıyla yeniden örgütlenirken, topluma da yaşanan değişimi benimsetmek ihtiyacını duymuştur. Yeni seçkinler, kendi milliyetçilik anlayışlarıyla uyumlu ve ulus devlete bağlı vatandaşın yaratılmasında Halkevleri'ni bir araç olarak Türk Ocakları'nın yerine kurmuşlardır (Yılmaz, 2011:106).

Türk Ocaklarının kapatılması, çeşitli nedenlerle açıklanmaktadır. Georgeon, Sovyetler Birliği'ne yönelik bir tehdit ve onların Türkiye'nin içişlerine karışmaması için, Türk Ocaklarının Türk-Sovyet dostluğuna feda edildiği yönünde bir açıklama getirmektedir. Bir diğer açıklama ise, Türk Ocaklarının siyasete karışmış olmasıdır. Bandırma Türk Ocağı'nın CHF'na muhalefeti buna gerekçe olarak sunulmaktadır. Bir diğer açıklama, Mustafa Kemal'in, Ocağı bir muhalefet odağı olarak gördüğü iddiasına dayanmaktadır (Georgeon,2009:68, Hacaloğlu, 1994:22). Belirtilen nedenlere bağlı olarak gösterilen bir başka neden de Acar' a göre dönemin siyasi havası olup, 1030 Dünya Ekonomik Krizi'nin yol açtığı sıkıntılar, Menemen Olayı gibi olaylar, CHF yöneticilerini, rejimin ve ülkenin siyasi, idari ve sosyal yapısına hâkim olan bir yapıya sevk etmiştir (Acar, 2005:93).

SONUÇ

Kuruluş çalışmaları 2. Meşrutiyet döneminde Askeri Tıbbiye öğrencileri tarafından başlatılan Türk Ocakları, Türk Milliyetçiliğinin teşkilatlanmasında dikkat çeken en önemli yapılanmadır. 1912 tarihli ilk Nizamnamede, "İslam dünyasının en güçlü üyesi olarak Türklerin milli terbiye ve ilmi, sosyal, iktisadi gelişiminin ilerlemesi ve Türk ırk ve dilinin yükseltilmesi" olarak belirtilen cemiyet amaçları, Cumhuriyet döneminde de esasları açısından korunmuştur. 1927 yasasında, Türk Ocaklarının uygulanma alanının Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde münhasır olduğu yönündeki vurgu, Türkiye Cumhuriyeti'nin gerek kuruluş esasları gerekse ideolojisi ve siyasi programıyla uyumluluğunun göstergesidir. Bu vurgu, Ocağın faaliyet alanının bütün Türk Dünyası olduğuna ilişkin bakış açılarına yönelik mesafeyi yansıtmaktadır. Zira Cumhuriyetin kurucu kadrosu, 2. Meşrutiyet'in "vatan" topraklarına ilişkin tanım farklılıklarını, Misak-ı Milli ile sınırları belirlenen gerçek bir anavatan vurgusuna kaydırmaya gayret etmiş, Türk Milliyetçiliğinin, vatan olan Anadolu toprakları üzerinde yükseleceği öngörüsünü korumuşlardır.

Türk Ocağı, çağın gereklerinden doğan bir atılım olmasının yanında, zamanın yükseköğrenim çevrelerinin çabalarından kaynak alan bir teşkilattir. Türk Ocağının tarihi; siyasete mesafe koyma gayretinden, Ocağın ideolojisini benimseyen İttihat ve Terakki ile kaynaşmasına, Mütareke döneminde bu kaynaşma gerekçesiyle Ocaklıların takibata uğramasından Anadolu'daki kurtuluş hareketinin desteklenmesine kadar uzanan bir mecrada ilerlemiştir. 1923'de Ankara'da şubesi açılan Türk Ocağı, yeni devlet ve hükümetin ilke ve

programının belirlenmesi ve uygulanmasında ve toplumsallaşma sürecinde önemli roller üstlenmiştir (Bayraktutan, 1996: 90).

Türk Ocakları, kurulduğu 1912 yılından itibaren, başta dil ve tarih alanlarında yaptığı çalışmalarla “kültürel Türkçülüğün” önemli bir merkezi olurken, aynı zamanda Türk milliyetçiliğinin kitleselleşmesinde de önemli görevler üstlenmiştir (Çağlayan,2016:798).

Akçura'nın Türk Ocaklarının geçmişinde ara bulunmadığı yönündeki ifadeyi saklı tutmakla birlikte aralarda da olsa, Türk Milliyetçiliği fikir sisteminin inşası ve milli birliğin sağlanması yönündeki hizmeti inkâr edilemez bir yapı olarak Türk Ocakları önemli bir kilometre taşı olmuştur.

Dil ve kültür birliğinin sağlanması temasından siyasi birliğe ve ideolojinin taşıyıcısı olma görevine kadar farklı işlev kategorileri içinde yer alan Türk Ocakları, Türk Milliyetçiliğinin teorik temellerinin atılması noktasında, “siyaset dışı kalma” vurgusuyla öne çıkmıştır. Ancak Türk Ocaklarının başta siyaset dışı kalması gerektiği yönündeki eğilim yerini, Cumhuriyet döneminde CHF ile siyasi bütünleşmesi sonrasında, ideoloji inşasındaki rolüne bırakmıştır.

Esasen Türk Ocakları başlangıçtan Cumhuriyet döneminde kapatılarak, yerini Halkevlerine bırakana kadar geçen sürede, ilk andan başlayarak siyasi bir teşkilatlanma olarak siyaset alanının temel nesnesidir. Zira Ocak, tarihi boyunca, Türk Milliyetçiliği siyasetine zemin olacak bir düşüncenin sivil aktörlerinden olmuştur.

KAYNAKÇA

- ACAR, İ. (2005). *Türk Ocakları*. Balıkesir: Türk Ocakları Balıkesir Şubesi Kültür Yayınları.
- AKÇURA, Y.(2001). *Yeni Türk Devleti'nin Öncüleri 1928 Yazıları*. Yayına Haz. Nejat Sefercioğlu. Ankara: TC. Kültür Bakanlığı Cumhuriyet Kitapları.
- AKÇURA, Y. (2009). *Türkçülük Türkçülüğün Tarihi Gelişimi*. İstanbul:İlgi Kültür Sanat.
- AKÇURA, Y. (2014). *Üç Tarz-Siyaset*. Ankara: AKDITYK Türk Tarih Kurumu.
- AKSAKAL, E.(2015). Modernist Milliyetçi Kuramlar Işığında Türk Milliyetçiliğine Bakış. Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi.S.54.Haziran.203-222.
- ALTINDAĞ, N.(2016). Türk Milliyetçiliğinin Siyasallaşması ve Batı/Batılılaşma Algısı. *AÇÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*. Cilt: 2, Sayı:2.43-64.
- AKDENİZ, A. (2011). *Türk Ocakları 100 Yaşında Türk Ocakları'nın Tarihçesi ve Tanıtımı*. İstanbul: Türk Ocakları Bakırköy Şubesi Yayınları.
- ATABAY, M. (2005). *II. Dünya Savaşı Sırasında Türkiye'de Milliyetçilik Akımları*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- AYÇİÇEK, □E. (2015). Türk Modernleşmesi'nde İdeolojilerin Sıradüzeni: Üç Tarz-ı Siyaset.

FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi), Güz, S. 20.251-270.

BAYRAKTUTAN, Y.(1996). *Türk Fikir Tarihinde Modernleşme, Milliyetçilik ve Türk Ocakları*, Ankara: TC.Kültür Bakanlığı Yayınları.

BİRİNCİ, A. (1997).Türk Yılı-1928. *1996 Türk Ocakları Yıllığı*, Ankara: Türk Yurdu Yayınları.

BOSTANCI, N.(2000). Cumhuriyetin Felsefi Temelleri. *Türk Ocakları Yüzyıllığı*. Ankara: Türk Yurdu Yayınları.

ÇAĞLAYAN, E.(2016). Türk Ocakları'nın Vilayat-ı Şarkıye'de Teşkilatlanması ve Kurultaylarda Şark ile İlgili Tartışmalar (1924-1928). *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi, JOSR* Kasım. C.8, S.2 (16). 785-799.

DARENDELİOĞLU, İ.E. (1968). *Türkiye'de Milliyetçilik Hareketleri*. İstanbul: Toker Yayınları.

ERGİL, D. (1983). İdeoloji Üzerine Düşünceler, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C.38, S.1.69-95.

ERİŞİRGİL, M.E.(1958). *Türkçülük Devri Milliyetçilik Devri İnsanlık Devri*. Ankara: Maarif Yayınevleri.

GEORGEON, F. (2005). *Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri Yusuf Akçura 1876-1935*.(A.Er. çev.) İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

GEORGEON, F. (2009). Kemalist Dönemde Türk Ocakları, *Osmanlı-Türk Modernleşmesi (1900-1930)*, (A. Berktaş.çev.). İstanbul:Yapı Kredi Yayınları.339-76.

GÖKALP, Z. (2007a). Lisan. *Ziya Gökalp Kitaplar*. (Ş. Beyhasanoğlu, Y.Çotuksöken, M.F. Kırzioğlu vd.,(Edt) Haz Yay.Hz. M.S. Koz. İstanbul:YKY.

GÖKALP, Z. (2007b), Türkçülük Nedir?. *Ziya Gökalp Kitaplar*, (Ş. Beyhasanoğlu, Y.Çotuksöken, M.F. Kırzioğlu vd.,(Edt) Haz Yay.Hz. M.S. Koz. İstanbul:YKY.

GÖKALP, Z. (2007c). Üç Cereyan, *Ziya Gökalp Kitaplar*, (Ş. Beyhasanoğlu, Y.Çotuksöken, M.F. Kırzioğlu vd.,(Edt) Haz Yay.Hz. M.S. Koz. İstanbul:YKY.

HACALOĞLU, Y. (1994). *Türk Ocakları ve Atatürk*. Ankara:Türk Yurdu Neşriyatı.

HACALOĞLU, Y.(1995). *Türk Ocaklarını Tanıyalım*. Ankara:Türk Yurdu Yayınları.

HEKİMOĞLU, V. F. S.(2017). Türkiye'de Türkçülük Hareketinin Ortaya Çıkması ve Türk Ocakları, *BEU AKADEMİK İZDÜŞÜM/Academic Projection*, C.2. S.1. Ocak.41-50.

KARA, H.& ÇATMA, B.(2017). Modern Türk Kimliğinin Oluşumunda "Türk Kimdir" Tartışmaları ve Türk Ocağı Kurultayı (1924), *anemon*, Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.5, S.2.339-360.

KAT, G. (2010). *Cumhuriyet Döneminde Yusuf Akçura*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

METİN, B. (2012). Veled Çelebi'nin Türk Milliyetçiliğinin Doğuş ve Gelişme Sürecindeki Yeri ve Türk Diline Dair Çalışmaları, *Karadeniz Araştırmaları*, Kış 2012,S.32.99-122.

OBA, A. E. (1994). *Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu*, Ankara: İmge Yayınları.

- SARINAY, Y. (2000). 20.Yüzyıl Başlarında Türk Milliyetçiliği, Milliyetçi Teşkilatlanmalar ve Etkileri. *Türk Ocakları Yüzyıllığı*, Ankara: Türk Yurdu Yayınları.
- SARINAY, Y.(2008). *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- TOGAY, M. F.(1944). *Yusuf Akçura'nın Hayatı*. İstanbul: Hüsnütabiat Basımevi.
- TOKLUOĞLU, C.(2013). Ziya Gökalp ve Türkçülük. *AÜ SBF Dergisi*.C.68.No.3.113-139.
- TUĞCUGİL, A.(1977). *Türk Milliyetçiliği Fikir Sistemi Teori*, Ankara: Töre Devlet Yayınları.
- TURAN,E.(2011).Milliyetçilik Teorisinin Gelişimi ve Türk Milliyetçiliği. *Selçuk Üniversitesi Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksekokulu Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*.S.1.135-147.
- TÜRK OCAKLARI (1973), *Türk Ocakları Merkez Binasının Açılışında Hamdullah Suphi Beyin Söylediği Nutuk*, Türk Ocakları Neşriyatı.
- UÇAR, F.(2008). *Üç Tarz-ı Siyaset Türkçülüğün Manifestosu Osmanlılık- İslamcılık- Türkçülük*, Ankara: Fark Yayınları.
- ÜSTEL, F.(2010). *İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)*, 3. B. İstanbul: İletişim Yayınları.
- YESEVİ, Ç.G.(2012).Türk Milliyetçiliğinin Evrimi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*. Cilt 4, No:2.75-85.
- YILDIRIM, E.(2014). Türkiye’de Milliyetçilik ve Milli Kimlik: Türkçülüğün Keşfi ve Ulus-Devletleşme Sürecinde Türk Milli Kimliği. *The Journal of Academic Social Science Studies*, Number:28. Autumn II. 73-95.
- YILMAZ, M. (2011). Kültürel Dönüşüm Aracı Olarak Halkevleri ve *İnan Dergisi*, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, S.11, Serander Yayınları.93-106.